

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ БАНКІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

¹Д.е.н., професор Коваленко В. В.,
²Вербицька Я. Є.

¹Україна, м. Одеса, Одеський національний економічний університет;
²Головний спеціаліст, економіст відділу фінансів підприємств,
Україна, м. Суми, Головне управління статистики у Сумській області

Abstract. The article devoted to the impact of economic globalization on the competitiveness of banks in Ukraine. Substantiated that the latest trends in the international economy created conditions for a radical change in the integration process of bank capital, led to the emergence of new forms of monopolistic relations globally.

The article is to develop approaches to competitiveness in times of economic globalization.

The author argues that the definition of banking competition, which is limited to purely banking is not sufficiently substantiated, as banks compete not only among themselves but also with other financial and non-financial institutions (credit unions, investment funds, pension funds, foreign exchange brokers, insurance companies, leasing and factoring companies, trade organizations, stock exchanges is that).

The article singles out four groups of banks engaged in international transactions, banks have only small foreign branches; banks, international operations which is starting to pay 55 to 10% of their profits, but competitive international bank they acquire; multinational banks; global banks.

In the article the basic directions consideration the consequences of economic globalization to ensure the competitiveness of banks Ukraine: further adaptation of banking legislation of Ukraine to the European Union; the requirements of the FATF and the Basel Committee on Banking Supervision on customer identification and prevention of the use of banks to carry out unfair financial practices; incorporation forms of integration; Cooperation at the National Bank of Ukraine and the central banks of other countries and international financial organizations.

Keywords: bank, competitive position, competitiveness and economic globalization.

Глобалізація набуває вирішального значення: саме вона визначатиме стан світової економіки, впливатиме на фінансову політику, особливо у країнах, що активно долучилися до ринкових перетворень власної економіки. У свою чергу, відкритість економіки й глобалізація висувають перед кожною країною проблему глобальної конкуренції. Зрозуміло, зазначений процес вплине і на подальший розвиток банківської системи.

Новітні тенденції у міжнародній економіці створили умови для докорінної зміни процесу інтеграції банківського капіталу, привели до виникнення нових форм монополістичних зв'язків у глобальному масштабі. У результаті виникли транснаціональні банки з чисельними іноземними підрозділами у провідних міжнародних фінансових центрах. Тому, на сьогодні сформувалась об'єктивна потреба у поглиблених наукових дослідженнях проблем управління діяльністю банків, серед яких проблема управління конкурентоспроможністю посідає важливе місце.

Серед вітчизняних і зарубіжних до слідників питань формування й розробки стратегії розвитку конкурентного середовища слід назвати А. Бачалова, Г. Бортнікова, О. Васюренка, М. Вознюка, А. Дороговцева, Ю. Коробова, А. Нікітіна, О. Палькіну, М. Портера, Н. Погореленко, Г. Самойлова, А. Сміта, М. Суюнчева, О. Трошину, Р. Фатхутдинова, А. Федорченка, С. Чернову, В. Щепліна.

Метою статті є розвиток підходів до забезпечення конкурентоспроможності в умовах економічної глобалізації.

Особливості банківської конкуренції у світі на сучасному етапі зумовлені змінами, що відбуваються на фінансових ринках. Одним із основних таких характеристик є посилення інтенсивності та ускладнення форм конкуренції між фінансовими посередниками.

Як зазначає В. Коваленко, визначення банківської конкуренції, що обмежується суто банківською діяльністю, є не достатньо аргументованим, оскільки банківські установи конкурують не тільки між собою, а й із іншими фінансовими та не фінансовими інституціями (кредитні спілки, інвестиційні фонди, недержавні пенсійні фонди, валютні брокери, страхові компанії, лізингові й факторингові компанії, торговельні організації, фондові біржі то що) [1, с. 88].

Банківська конкуренція відрізняється від класичної конкуренції між товаровиробниками. Ці відмінності полягають у такому: – об'єктом банківської конкуренції є не товари, а ресурси, які банк формує для здійснення активних операцій; – на ринку банківських послуг банківська установа може виступати в ролі не тільки продавця, а й покупця; – реалізація банківських послуг може здійснюватися в межах банку без залучення зовнішніх каналів збуту; – ситуація конкурентності виникає не лише між банківськими установами, во на пов'язана також із діяльністю не банківських фінансових установ; – діяльність банківських установ жорстко регламентується Національним банком України [2, с. 91].

На сьогодні можна виділити чотири групи банків, які здійснюють міжнародні операції.

Перша група – належать банки, що мають лише невелике іноземне відділення, на котре припадає незначна частка активів, прибутків. Такі відділення, звичайно, фінансують торговельні угоди, разові валютні операції, підтримують обмежені кореспондентські відносини з іншими банками.

Друга група – вирізняється тим, що міжнародні операції починають приносити від 55 до 10 % їхніх прибутків, однак конкурентоспроможного міжнародного банку вони не набувають. Іноземна мережа таких банківських установ частіше має підлеглий характер щодо головного офісу і в цілому виконує пасивну роль. Операції, що проводять ці банки: проведення оптових валютно-кредитних операцій.

Третя група – міжнародні банки, що за своєю суттю є транснаціональними банківськими угрупованнями. Результатом їх діяльності є прибуток від операцій на міжнародному ринку фінансових послуг, що сягає 25-35% загального прибутку банку. Одним із головних у стратегії такого банку є показник доходу на вкладений за кордоном капітал. Зазначена група банків виступає у якості визнаних лідерів при створенні міжнародних консорціумів банків, організації фінансування великих престижних проектів. Міжнародні підрозділи такого типу банків являють собою „банк у банку”, мають значну вагу в сукупній системі управління усією монополією.

Четверта група – глобальні банки. У межах глобального банку окремі міжнародні операції не виділяються, вони ніби не мають самостійного значення. Стратегією діяльності таких банків виступає потенційна прибутковість певного ринку незалежно від місця розташування, отримання конкурентних переваг на цьому ринку, підвищена привабливість угод для конкретних клієнтів.

Таким чином, еволюція банківської сфери розвинених країн проходить не від транснаціональних банків до міжнародних банків, а від установ з елементами транснаціональних банків до глобальних банків із яскраво вираженим за власністю ядром, глобальною операційною стратегією.

Для визначення критеріїв забезпечення конкурентоспроможності банківської системи України слід виходити з того, що конкурентоспроможні переваги залишаться за глобальними банками, які зможуть гарантувати міжнародний підхід до інформаційного забезпечення, створити внутрішньобанківську інтегровану систему страхування ризиків, значно скоротити операційні витрати за рахунок застосування сучасних засобів телекомунікацій, зміцнитися на ринку спеціалізованих послуг, виробити власну незалежну стратегію зростання.

Слід зазначити, що загальні тенденції розвитку банківської конкуренції в світі на національних ринках набувають певних особливостей. Характер конкуренції в будь-якій сфері діяльності визначається множиною факторів, які, за визначенням М. Портера. Формують «сили конкуренції» [3]. Розроблена ним концепція «п'яти сил конкуренції» стала класичною при аналізі конкурентного середовища.

Значення кожної з п'яти сил змінюється залежно від окремої галузі і визначає, у підсумку, загальну галузеву прибутковість. Основні характеристики банківської конкуренції представлені на рисунку 1.

Кількість та співвідношення конкурентних сил на ринку визначається збільшенням кількості конкурентів на ринку, що підвищує конкретність на ньому і свідчить про його привабливість. Стабільність структурної компоненти суперників на ринку визначає також інтенсивність конкуренції. Узагальнюючою характеристикою конкурентної значущості банку може виступати показник його капіталу. Неперервний процес фінансової глобалізації та лібералізація режиму міжнародного руху капіталу, зростання конкуренції в банківській сфері та розвиток банківських інновацій призвели до прискорення процесів капіталізації та концентрації в банківській сфері. Консолідація банківського капіталу стала визначальним явищем як у світовій економіці, так і в Україні.

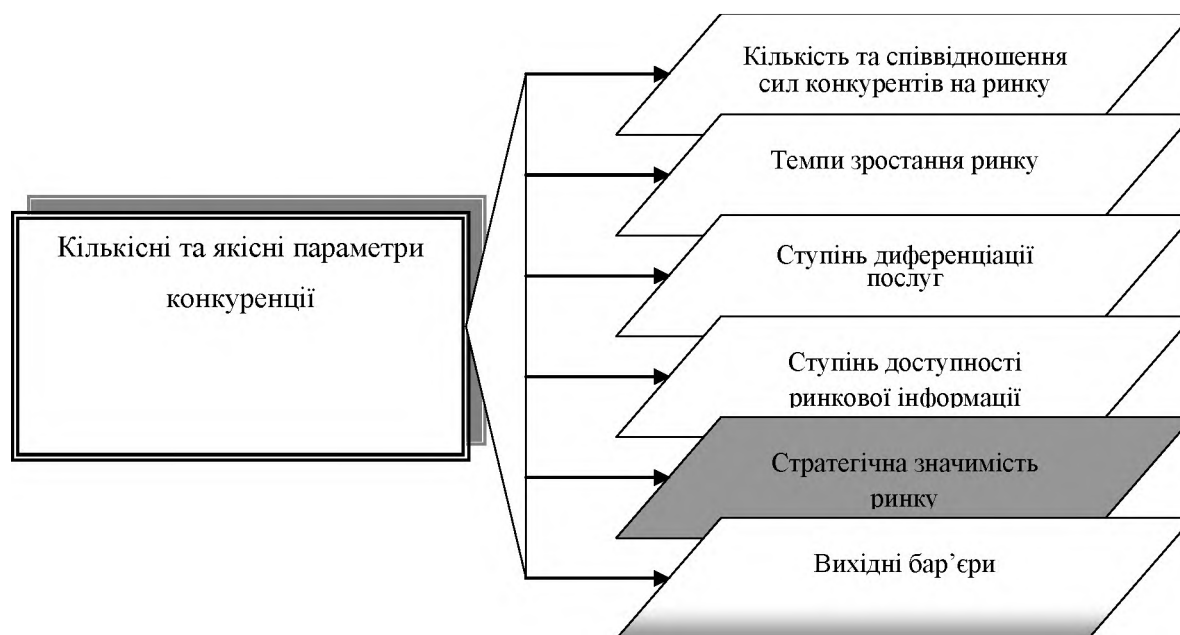

Рис. 1 Основні характеристики банківської конкуренції

Темпи зростання ринку. При швидкому зростанню ринку попит постійно підтверджує пропозицію, що дає можливість суб'єктам отримувати зростаючі прибутки, не торкаючись інтересів конкурентів (табл. 1).

Таблиця 1. Динаміка формування структури банківського сектору України за групами та її зміни у 2002 – 2014 рр., одиниць (складено автором за матеріалами [4])

Групи банків	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Кількість банків за групами, одиниць на початок року													
1 група	10	10	10	12	15	17	18	18	17	17	15	15	16
2 група	12	14	14	15	19	17	20	19	22	19	20	20	19
3 група	34	34	31	28	25	34	24	21	21	22	25	23	33
4 група	101	99	105	108	110	105	120	121	115	117	115	122	90
Всього	157	157	160	163	169	173	182	179	175	175	175	180	158
Зміна кількості банків за групами, одиниць до попереднього року													
1 група	-	0	0	2	3	2	1	0	-1	0	-2	0	1
2 група	-	2	0	1	4	-2	3	-1	3	-3	1	0	-1
3 група	-	0	-3	-3	-3	9	-10	-3	0	1	3	-2	10
4 група	-	-2	6	3	2	-5	15	1	-6	2	-2	7	-32
Всього	-	0	3	3	6	4	9	-3	-4	0	0	5	-22

В Україні значна фрагментація банків за розмірами та потенціалом призвела до наявності ринкової ніші з 146 банків, на кожен з яких припадає не більше 1% активів банківського сектору. Такі банки часто залежать від кількох крупних клієнтів, що мають одного власника з банком. Відповідно вони схильні видавати більш ризикові кредити підприємствам своєї групи і мають вищий ризик банкрутства.

Стан банківського сектору України та рівень конкуренції на ньому, з одного боку, обумовлюють активність процесів злиття і поглинання серед учасників банківського ринку. З іншого – за показниками кількісної структури банківського сектору, рівнів його концентрації та показників ефективності функціонування формується конкурентоспроможність банківського сектору загалом.

Ступінь диференціації послуг. Диференціація банківських послуг здійснюється внаслідок надання їм характеристик, відмінних від аналогічних продуктів та послуг інших

банків. Чим менше послуги конкурентів відрізняються одна від однієї, тим більшою буде конкуренція на ринку.

Ступінь доступності ринкової інформації. Прозорість інформації про конкурентів виступає чинником підвищення конкуренції. На ринку банківських послуг України інформація зараз є важкодоступним економічним ресурсом. Це один із найсуттєвіших факторів, що послаблює банківську конкуренцію.

Стратегія значимості ринку. Банківська справа належить до ключових стратегічно най значиміших сфер економіки, що зумовлює високу потенційну інтенсивність конкуренції.

Вихідні бар'єри. Вихідними бар'єрами можуть бути: необхідність списання великих інвестицій, значні втрати при ліквідації діяльності, небажання втратити позитивний імідж, протидія уряду. Протести контрагентів. На наш погляд, виходячи з ситуації, що склалася в банківській системі України відносно притоку іноземного капіталу, доцільно встановити вихідні бар'єри і для іноземних банків, які припиняють свою діяльність для запобігання вивезення банківського капіталу.

Висновки. Підводячи підсумки аналізу передумов конкуренції в банківській системі України, слід зазначити, що найбільш конкурентними сегментами банківського ринку є розрахунково-касове обслуговування, депозитна діяльність, інвестиційне посередництво та кредитна діяльність. Поняття конкурентного ринку має безпосереднє відношення до конкретного товару. Послуги або виробника, що виробляє монопродукцію. Проблема оцінювання і забезпечення конкурентоспроможності банків бути досягнуто лише за умови обґрунтованого визначення меж конкурентного ринку і з'ясування кількості та складу діючих на ньому контрагентів.

При цьому треба враховувати вплив глобалізаційних процесів, який необхідно оцінювати через: подальшу адаптацію банківського законодавства України до законодавства Європейського союзу; виконання вимог FATF та Базельського комітету з банківського нагляду щодо ідентифікації клієнтів і запобігання використанню банків для здійснення недобросовісної фінансової практики; врахування форм інтеграції: присутність іноземного капіталу у банківській системі України; присутність українських банків на території інших держав завдяки створенню філій, дочірніх банків та представництв; встановлення і ведення прямих кореспондентських рахунків між українськими банками й закордонними банками для забезпечення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання і виконання власних функцій; членство українських банків у міжнародних банківських організаціях, міжнародних платіжних системах; співробітництво на рівні Національного банку України та центральних банків інших країн і міжнародних фінансових організацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коваленко В. В. Методологічні підходи до створення й розвитку конкурентного середовища на ринку банківських послуг України / В. В. Коваленко // Фінанси України. – 2010. – №10. – С. 87–99.
2. Коваленко В.В. Забезпечення конкурентоспроможності банківської системи України / В.В. Коваленко // Академічний огляд. – 2006. – № 1. – С. 89-95.
3. Портер Майкл Э. Конкуренция. / Пер. с англ. – М: Издательский дом «Вильямс». – 2000. – 480 с.
4. Дані фінансової звітності банків України – [Електронний ресурс] / Національний банк України. – К. : Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097 – Назва з екрану.
5. Корнеєв В. Конкурентоспроможність банків України в умовах лібералізації ринків фінансових послуг | В. Корнеєв // Вісник Національного банку України. – 2007. – №. 11. – С. 14-17.